

INTERVJU ▶ Verena Koršič Zorn, avtorica knjige o Tonetu Kralju in njegovih poslikavah v zamejstvu

Še premalo znana Kraljeva dela

Verjetno ni slikarja, ki bi tako močno zaznamoval cerkveno slikarstvo na Primorskem v minulem stoletju, kot ga je Dolenjec Tone Kralj. Pri Goriški Mohorjevi družbi je v teh dneh izšla dvojezična monografija *Tone Kralj - Cerkvene poslikave na Tržaškem, Goriškem in v Kanalski dolini*, v kateri umetnostna zgodovinarica Verena Koršič Zorn ob razkošnih fotografijah Carla Sclauzera predstavlja sedem cerkva v zamejstvu, katerih notranjščino je zaznamovala Kraljeva slikarska poteza, v eni od njih, v Pevmi pa so pedsinočnim knjigo prvič predstavili občinstvu.

▶ **Kako se je rodila knjiga o Kraljevih poslikavah v goriškem in tržaškem zamejstvu?**

“Z Goriške Mohorjeve družbe so me povabili, da bi napisala pregled poslikav, ki jih je Tone Kralj ustvaril na Primorskem. Pobudnik publikacije z razkošnimi fotografijami je bil Jurij Paljk, urednik Novega glasa. Pregled Kraljevih stenskih poslikav se mi je s celotnega primorskega prostora zdel preobsežen, zato sem predlagala, da bi se v knjigi posvetili Kraljevim cerkvenim poslikavam v zamejstvu. Ta geografski pas je namreč imel v Kraljevem času poseben pomen, saj je bil zadnji branik slovenstva na zahodnem delu našega etničnega ozemlja.”

▶ **Letos italijansko občinstvo po zaslugi Borisa Pahorja spoznava obraz fašizma, za katerega doslej ni vedelo. Tudi Kraljeve poslikave so pričevanje o stiski slovenskega naroda v času fašizma. Upate na odziv tudi pri italijanskem občinstvu?**

“Knjiga je dvojezična in seveda si želimo, da bi tudi prek nje naši sosede spoznali del naše umetnostne in kulturne zgodovine ter slikarja, ki je pomembno zaznamoval slovensko slikarstvo v minulem stoletju. S knjigo smo želeli bralcu približati tudi funkcijo stenske poslikave: ta pa je, da gledalca nagovori in mu da snov za razmislek. Knjiga ne prinaša strokovnih diskurzov, namenjena je najširšemu krogu ljudi, da bi spoz-

nali Kraljevo umetnost in se ob dodatnem pisnem pojasnilu poglobili tudi v posamezne prizore. Velike in strokovne monografije o Kraljevem slikarstvu pa žal še nimamo.”

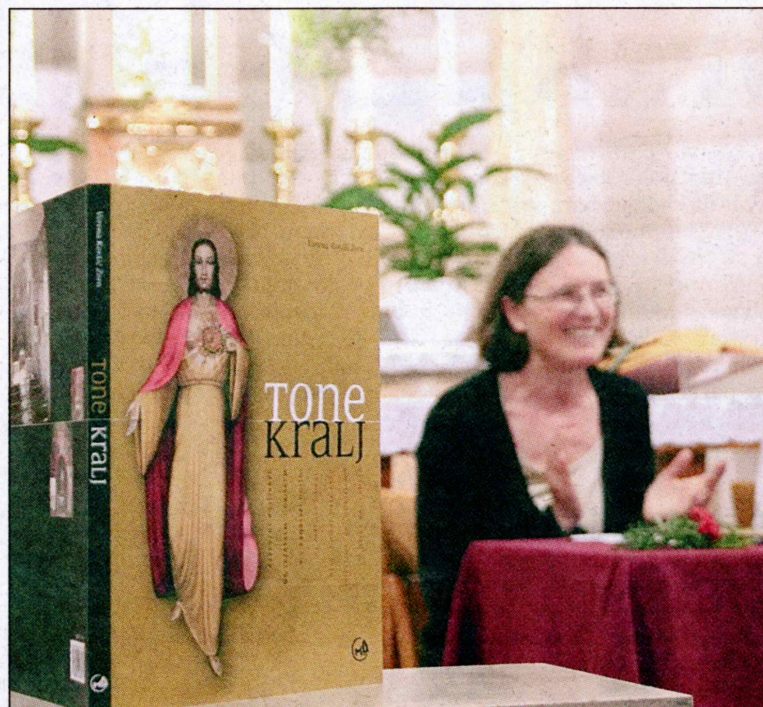
▶ **Čeprav gre za stenske poslikave, pa ne moremo govoriti o freskah, kajne?**

“Ne, ne v pravem pomenu besede, saj Kralj nikoli ni slikal na svež omet. Slikanje 'al fresco' je dolgotrajen postopek, ki si ga Kralj zaradi različnih okoliščin ni mogel privoščiti, zato je slikal na suh omet. Na ta način je narejena večina njegovih stenskih slik, v zadnjem obdobju življenja pa je namesto na omet slikal na lesenitne plošče, ki jih je kasneje pritrdil na steno in dajejo učinek stenske poslikave. O celovitejših Kraljevih poslikavah v zamejskem prostoru lahko govorimo zlasti na Višarjah, v Pevmi in na Katinari.”

Kralju je bolje v zamejstvu kot doma

▶ **V kakšnem stanju pa so Kraljeve freske?**

“Poslikave na suh omet niso obstojne in so velik zalogaj tudi za restavratorje. Na srečo so na naši strani dobro ohranjene, na Višarjah in v Pevmi jih je restavriral že Kralj sam. Treba je poudariti, da župnije zelo lepo skrbijo za Kraljevo dediščino. V večjih težavah kot poslikave v zamejstvu pa so Kraljeve stenske slike v matični domo-

Verena Koršič Zorn na predstavitvi knjige v cerkvi v Pevmi

vini. Želim si, da bi ljudje spoznali, kakšno bogastvo se skriva v zamejskih cerkvah, saj cerkveno slikarstvo predstavlja prav poseben delež v Kraljevem opusu.”

▶ **Njegovo cerkveno slikarstvo je mogoče razdeliti v dva tematska sklopa - v tisto, ki je bilo angažirano politično oziroma narodnostno, in na povojno, ki je precej mistično.**

“Celoten opus Kraljevega cerkvenega slikarstva še ni natančno obdelan, odprta so tudi vprašanja glede ikonografskih problemov. Že na hitro pa je mogoče dognati, da je bil Kralj v fazi med vojnama zelo angažiran, pa tudi kritičen do oblasti in tenkočuten do trpljenja slovenskih ljudi na Primorskem. Zato je bil njegov takratni ikonografski program usmerjen v obrambno stališče, ljudem je skušal vlivati pogum in optimizem. Po vojni se je v stenskih poslikavah cerkva loteval bolj običajnih ikonografskih motivov - nekako v smislu tradicije sred-

njeveške Biblie Pauperum, torej slikovnega prikaza evangelijskih zgodb.”

▶ **Obdelali ste sedem poslikav. Katere so politično angažirane in katere mistične?**

“Politično angažirane prizore najdemo na Višarjah, v Pevmi in na Katinari. Slednja je prav poseben primer, saj je Križev pot, s katerim je Kralj poslikal ves stenski prostor, razumeti kot prikaz trpljenja primorskih ljudi. To je edini ikonografski motiv v tej cerkvi in v tem je vsekakor močna simbolika, ki nas lahko nagovarja tudi danes.”

Vživel se je v položaj Primorcev

▶ **So še kakšni zanimivi ikonografski poudarki, ki ste jih našli na poslikavah v Pevmi in na Višarjah?**

“V Pevmi lahko najdemo zanimive anahronizme, spogledovanja s srednjeveško umetnostjo,

predvsem z gotiko. Med motivi, ki so neobičajni za cerkvene poslikave je, denimo, Tobijev odhod od doma ali ciklus o sv. Silvestru. Slednjega lahko sicer navežemo na to, da je cerkev posvečena temu svetniku, a kljub temu gre za zelo redek motiv. Na Višarjah je Kralj upodobil Marijo, zavetnico s plaščem. To je res izjemen primer v Kraljevem ikonografskem programu.”

▶ **Zakaj mislite, da je Tone Kralj uspel tako močno čustveno nagovoriti ljudi in hkrati tudi močno zaznamovati slovensko cerkveno slikarstvo?**

“Na Primorskem se je priljubil, ker se je vživel v položaj tukajšnjih Slovencev. V tistem času je bil eden redkih slikarjev, ki je sploh deloval na Primorskem. Generacija uspešnih slikarjev, ki so na tem področju delovali, do Pilona, Spazapana, Černigoja in Mušiča, se je iz teh krajev izselila. Kralj je tedaj prišel v slikarsko skoraj povsem opuščen prostor. V 30. letih in tudi med drugo svetovno vojno je prevzel vlogo cerkvenega slikarja celotne primorske dežele. Vemo, da je bil v stiku s primorskimi narodnimi buditelji, kulturniki, duhovniki, učitelji, s tistimi, ki so se upirali zavojevalni in raznarodovalni politiki italijanske države, ki je v tem prostoru tako nasilno delovala.”

▶ **Kako pa je Kralj oblikoval svoj narodno angažiran ikonografski program? Je to izključno njegovo delo ali mu je kdo pri tem pomagal?**

“O tem je težko soditi, saj je delal v zelo težkih časih. Verjetno se je v nekaterih primerih posvetoval, dobil nekatere sugestije od kraljevih duhovnikov, saj je bila v tem času slovenska pisana beseda nadzorovana in preganjana. Kralj bi sam tudi veliko tvegala, če bi se spustil v kakšno dopisovanje. Morda bodo nadaljnje raziskave kaj pokazale tudi v tej smeri, a v tej knjigi se nisem spuščala v ta vprašanja.”

MAKSIMILJANA IPAVEC

Tone Kralj je v zamejskem prostoru poslikal notranjščino sedmih cerkva: Svete Višarje v Kanalski dolini, Pevma in Štandrež na Goriškem, Katinara, kapela šolskih sester pri sv. Ivanu v Trstu ter Trebče in Pesek na Tržaškem.